

שבת קדש



אדר ראשון – פורים קטן:

האם נס פורים התרחש
בשנה מעוברת?
ובאיזה חודש אידע הנס?

מחדש
לחדש
שנים
עשר
הוא
חדש
אדר



פנה זיוה,
פנה הדרה

שבעה להסתלקות
הגאון רבי יצחק
אייזיק ברטלד זצוק"ל
ראש ישיבת איתרי,
ובעל ה'בית יצחק'



אהדי מורה

אחר מיטת
גדולי התורה
ואנשי מעשה

♦ עם תום השבעה
להסתלקות הגאון רבי
יצחק ברטלר זצוק"ל,
ראש ישיבת איתרי
ובעל ה'בית יצחק'
♦ בניו וחתניו, הרבנים
הגאונים מרביצי
התורה שליט"א,
בשיחות מספר בשעת
חימום ל'מוסף שבת
קדש' על האיש

אציל הנפש, מלך
בממלכתה של תורה,
שכל חייו חידש
מערכות עמוקות
בעיונה של תורה,
ויהיו ידיו אמונה עד
דכדוכה של נפש,
שם חידש מערכה
מופלאה במיוחד
בסוגיית "ואפילו נוטל
את נפשך" ♦ ויצא
יצחק לפנות ערב ♦

ידיד אמונה עד בא השמש

שליט"א האכלים על אביהם הגדול,
"לדואיו היה רבי יצחק 'נכבד מכל האדם'
הם פותחים, 'וככל שהיה 'נכבד' היה 'מכבד'.
"בכל יום ויום בת קול יוצאת ואומרת אוי
להם לבריות מעלבונה של תורה" – הבת
קול לא מזהירה מביטולה של תורה, אלא
מעלבונה. מדוע? ביאר רבי יצחק, שהבת קול
תובעת את האדם שלא נוהג כראוי לתורה
ולא מכבד אותה.

♦ הרב א. הכהן ♦

מאן מלכי רבנן. כך היתה הרגשה לנוכח
מראהו של ראש ישיבת אתרי הגאון רבי
יצחק ברטלר זצוק"ל. עמלה של תורה יחד
עם עבודת התפילה, שיעורים עיוניים ושמירה
על מסורת הישיבות, יחד עם חמימות ולהט
ויז'ניצאית. אחר מיטתו, ותוך ימי השבעה
לאכלו, בקשנו לשוחח עם בני המשפחה

עם מרן ורבנן הגרא"ל שטיינמן, הגר"ש שפירא, ויבלח"ט מרן רבנו רח"י שליט"א, והנאונים רב"מ אזרחי, ר"י הלל ורג"ל לוי שליט"א



משפחת ברטלר בוויז'ניץ היא מהמשפחות המפוארות. כבר הסבא רבא שלו ר' איצ'ה היה נוסע כמה פעמים בשנה לרגל מסחרו, וביאתו היתה עושה רושם גדול לשם ולתהלה, ותיכף עם בואו היה נכנס לביהמ"ד מקום קיבוץ הבחורים והיה מפלפל עמם בדברי תורה, ולשמע בואו היו מתקבצים טובי הלומדים וגלחמים במלחמתה של תורה. בד בבד היה זקנו מיוחד במידת האמת. היה מקפיד שלא להתפלל תוך ד' אמות של אדם שאין דיבורו אמת! האדמו"ר רבי משה יהושע זצ"ל מוויז'ניץ היה תמיד מספר שכאשר ר' איצ'ה ברטלר נכנס עם בניו לביהמ"ד, האיר ביהמ"ד מזיו הוד פניהם הזורח.

אביו ר' מנחם אשר זכרוננו לברכה היה בעל עסק וחונן בתבונה, ור' הצליח דרכו, אבל מעולם לא הזכיר בבית מעניני העסק, וכל שעה פנויה עסק בתורה. הוא היה משיכים קום כמה שעות קודם עלות השחר לעסוק בתורה ובמוסר. בבית הזה הוא גדל, עם חום ולהט ויז'ניצאי. אביו היה יד ימינו של הרבי ה'אמרי חיים' זצוק"ל והוא עצמו גדל על ברכיו. (בוויז'ניץ יש לרבי מקום מיוחד מגורד שם הוא יושב, ופעם הרבי הכניסו שיתפלל עמו מהסידור שלו). ועל 'עמוד העבודה' הוויז'ניצאי שספג, הוסיף את 'עמוד התורה' כשהוא למד בסלבודקה וספג מרכותיו. צריך כוחות נפש מיוחדים לשמור על הניחות והברען החסידי יחד עם עיונה של תורה הליטאי".

ולערב אל תנח ידך

הגר"ע קליין ממשיך: "המושג 'התמדה' זה לא כמות השעות אלא המסירות והפניות ללימוד. אצלו הריכוז וההתמסרות היו בעיון גמור. כולו שקוע. אני זוכר שהייתי אברך צעיר נפעמתי לראות איך ישב שעות על סוגיא בלי לזוז בריכוז וממילא העיון נגד לשעות רבות, כך שההתמדה אצלו היתה באיכות ובכמות. ובד בבד היה מדהים לראות איך שהתפלל בדרכות. אברכים בבית וגן הושיבו את ילדיהם בספסל סמוך לשמוע את הפסוקי דזמרה שלו, באיזו נעימות.

אבל ההשגחה העליונה רצתה שיהיה ריבוי תורה, אז לקחו את גדולי מרביצי התורה במיטב שנותיהם כמו את מרנן הגאונים רבי שמואל רוזובסקי ורבי נחום פרצוביץ ועוד ועוד, וצוק"ל, וזה הביא את תלמידיהם לפזר עוד ועוד תורה בכלל ישראל. ולכן זכה הדור לריבוי תורה מה שלא היה בדורות קודמים".

הוסיף רבי יצחק ואמר, שגם קברניטי הדורות ראו זאת. "מרן הגראמ"מ שך זצוק"ל ראה את השינוי שמסורת התורה עברה מהגדולים לקטנים, ודרכן לפתוח עוד ועוד 'חדרים', ישיבות קטנות, ישיבות גדולות וכוללים". ואכן היה לו לרבי יצחק עצמו כולל בת"א שמרן הגראמ"מ שך דרכן אותו לפתוח ועמד בנשיאותו. אחריו מרן הגרא"ל זצוק"ל שראה בכל מרביץ תורה מי שמעמיד תלמידים מוסרי התורה.

וביאור הדברים הוא, שלכל דור יש את התורה ששייכת לאותו דור, לכן בדורנו לפעמים מדויקים בראשונים מה שבדורות קודמים לא דייקו, כי לדורות קודמים זה לא ניתן – אלא רק לדור הזה, וזה מתנת שמים מיוחדת לדור הזה. וככל שהחושך יותר גדול, ההארה משמים יותר גדולה. כך הוא הרגיש בבואו ללמוד סוגיא ובבואו לומר שיעור וכך הרגיש שזכה בספריו שהם אכן יסוד להבנת דברי הראשונים".

עיון התורה וחומה של חסידות

חתנו יבלח"ט הגאון רבי עמיהוד קליין שליט"א, ר"מ ישיבת 'זהב מרדכי אתרי' ובעמח"ס 'עמודי הוד', פותח אף הוא וסופד: "לא בחינם הוא הגיע לכאלו תעצומות נפש. כשמדברים על מעלות, לכל אחד הרי יש מעלות שאין לשני, כי כל אחד גדל בחממה אחרת מהשני. יש אחד שגדל בבית של לומדי תורה אז הדרך היא כך, יש אחד שגדל בבית רחוק יותר והפך כיוון 180 מעלות. אבל הרבה יותר קשה לגדול בבית חסידי תורני ולצמוח לראש ישיבה ליטאי.

'תורה ציוה לנו משה מורשה' אל תקרי מורשה אלא מאורסה דרשו חז"ל; תורה צריך להיות כמו בעל לאשתו, ואם ההנהגה שלו לא מכבדת, היא 'נעלבת'! מרן המשגיח רבי ירוחם זצוק"ל אמר פעם – המשיך וציטט, יהודי מתיישב ליד הסטנדר וחושב שהכל טוב ויפה, אבל באמת הוא צריך לשאול את הגמרא אם היא מסכימה ללמוד איתו! זה נוקב עד התהום! הגמרא מאורסת לנו, וצריך כלפיה יחס של 'מכבדה יותר מגופו'".

תורה מיוחדת לדורות אחרונים

"ונאים הדברים למי שאמרם" ממשיכים בני המשפחה שליט"א. "יובל שנים (תשל"ב – תשפ"ב) הרביץ תורה בישיבת איתרי ולפני כן ב'כולל ברטלר' אותו הקים בתל אביב, אבל בכל שנות ההרבעת תורה שלו הרגיש שיש לו שליחות והוא קיבל מן שמיא את חלקו בתורה. היתה לו הרגשה שאם היו חיים עד השנים האחרונות גדולי ראשי הישיבות כמעט ולא היו נפתחות ישיבות להרבעת תורה לתלמידים בני דורנו אנו ע"י תלמידיהם. כי שום תלמיד לא היה נוטל שררה לעצמו בחיי רבו.

וראו צורה של תפילה במחיצתו. לראות אותו אומר "נשמת" בשבת עם הנוסח הויז'ניצאי בכניות וברגש, זה היה מחזה נורא הוד.

הוא היה כהתבטלות גמורה לגדולי ישראל, וגם כאן שילב את ראשית הישיבה עם ההוי החסיד. ככולל שהקים כת"א לפני שנים, עמדו בנשיאותו מרן הגראמ"מ שך וצוק"ל והרבי האמרי חיים וצוק"ל יחדיו. כשהוקמה 'דגל התורה', התבטא ואמר שאנחנו תחת מנהיגותו של קברניט עולם הישיבות, והתייצב כחייל למען 'דגל התורה'.



אני חתן בביתו כבר מעל שלושים שנה – מעיד בהתרגשות חתנו שליט"א, ושולחן שבת בביתו מעולם לא היה בו מושג של דברים בטלים או "נייעס" ישיבתי או פוליטיקה. כולו קדש לד'. היתה איריה שמחה ונעימה אבל ללא דיבורים סתם, הוא היה אדם רוחני ורציני ברמות גבוהות.

בתקופה האחרונה בעת מחלתו התגלה במלוא הדרו. לפני כמה שבועות נכנסתי לבקרו עם כמה נכדים. שואל אחד אפה אווזים? כיבמות. באיזו סוגיא? ומיד מתחיל לדבר. השני בגיטין, 'כתב על גבי כתב' – הוא חזר על השיעור שלו בסוגיא. והשלישי בב"ק, והוא מיד עובר לסוגיא שם. זה היה מפליא לראות. ואחרי שכ"כ הרבה חידושים רשם כל השנים, השנה יצאו לאור שני כרכים של "מילואים" של כל השיעורים החדשים.

כשבוע שעבר הייתי אצלו והיה מאד קשה לו להתרכז. אחד הנכדים היה לפני וחזר בפניו על חידושים שלו בסוגיית 'איוש שלא מדעת'. כשנכנסתי לקח לי את היר ואמר, "אמרנו כאן דברים על 'איוש שלא מדעת'. אבל תדע לך שיהודי לא מתיימש אף פעם!"

מעולם לא שמענו ממנו את הביטוי: 'אין לי כח'. הוא אמר לי שאמר לתלמידים: לא קמים לתפילה מפני שנגמר הזמן לישון, לתפילה

יהיו בעיניך כחדשים

ואף חתנו יבלח"ט הגאון רבי מרדכי יהודה ליב זק"ש שליט"א, ר"מ ישיבת 'דרך חכמה', ומח"ס 'שמעתא דשגות' ו'שמעתא דבן פקועה' – פותח וסופד לחמיו הגדול:

"הוא היה אדם השלם! ת"ח מופלג מצעירותו מבחירי הישיבה בסלבודקה, שכבר שם היה מתמיד עצום. ידוע שכבר בבחרותו שלט בתשובות רעק"א. את למדנותו המופלגת יכולים לראות ב"ג כרכים של ה'בית יצחק', זה לא אסופות, זה עמל של שנים. כל שיעור יגע עליו בדברי הראשונים יומם ולילה. הוא אמר לי לא מזמן: "לא כתבתי בספר שום סברא בלי מקור. לא 'מלכישים' סברא על ראשונים, אדרבה, צריך להוציא את הסברא מתוך דברי הראשונים". כל ימיו היה עסוק להעמיד את הסוגיא לפי הראשונים, והשמחה בלימוד היתה עצומה.

בגלל שעבר להעמיד את הסוגיא לפי שיטות הראשונים, יכול היה לומר כמה שיעורים כלליים על סוגיא אחת בשיטת הראשונים. במשפחה ידעו שהשמחה הכי גדולה בשנות מחלתו היא ש"אבא אמר שיעור חדש". חמישים שנה אומר שיעורים וכתב הכל, וכעת אמר שיעור חדש בב"ק, עליה הוציא כרך עבה של מהדורא בתרא הכולל עשרות שיעורים חדשים, בגלל יגיעה בראשונים, כל פעם לפי שיטה אחרת. הוא אהב להראות שרמב"ן (למשל) זה לא עוד שיטה לדינא אלא עוד מחלך בסוגיא."

"וכר בכר עם העמל והעיון בדברי הראשונים" נזכר הגרמ"ל זקש שליט"א, "עבודת הלב שלו כבן המתחטא מתרפק. לא מיבעי בימים נוראים, אלא בכל יום ויום. מעולם לא איחר לתפילה, לא משנה מתי הלך לישון בלילה, שהיה זה בקביעות ב'שעות הקטנות', בתפילה בבקר הוא מתייצב שהוא אחרי טבילת שחרית ואמירת תהילים,

הרופאים אמרו בתקופה האחרונה שהוא קיבל תרופות שאכדו לו את צלילות הרעת לזמן מסוים, שבררך כלל בכאלו מצבים, אדם קשה לו לשלוט על עצמו, וגם אדם שכלפי חוץ נכבד בהנהגתו, דיבורים שלא רצה לדבר, 'נשפכים' לו החוצה. אבל אצל מו"ח 'נשפכה' רק תורה! לא יצא מפיו שום דבר אחר. וממש בימיו האחרונים שהיה כמעט בלי הכרה כל מילותיו היו פסוקים, ק"ש, וידוי, ואין מילה חוץ מתורה. כמעט לא דיבר עם סובביו, העצה היחידה לדבר איתו היתה להשמיע באוזניו דברי תורה ואז היה פוקח עיניים וכשהיה יכול היה מתווכח. מלבד זאת מעולם לא התלונן, בכל התקופה האחרונה."

החתן שליט"א מתייחס גם לתורתו שבכתב: "הוא חיבר י"ג ספרים. אסכיד לכם מה היחודיות ב'בית יצחק'. יש הרבה ספרים על מסכתות הש"ס הישיבתיות, והרבה מהם מבוססים למעשה על אוסף של ה'רייד' הישיבתי המוכר. הספרים שלו חצובים משרשי הסוגיות. בנן שלם שהוא בונה מהתשתית, הוא היה "מחדש" אמיתי. כבר בצעירותו אמר שיעורים והיו תלמידים מאיתרי שבאו לשמוע בישיבת מיר את שיעוריו של הגאון הגדול רבי נחום פרצוביץ וצוק"ל שהיה מגדולי המחזשים, וכששמע שהם מאיתרי היה תמיד שואל ומתעניין מה אמר הרב ברטלר בשיעור כללי, מה הוא חידש בסוגיא.

בכלל בתורה בלטה אצלו מידת האמת. מה שהיה אמת לא זו ממנו. כשאחרי העיון הגיע לאמיתתה של תורה הוא עמד שם ולפי זה בנה את מהלכו בסוגיא. יש ר"מים שבגיל ארבעים נגמר להם החידושים ואילו מו"ח כתב הכל, כתב גם שיעורים חדשים בגיל שמונים, והמשיך והוציא שיעורים חדשים, הוא המשיך לחדש עוד ועוד.

צועד במשעולי ישיבת איתרי

"המושג 'התמדה' זה לא כמות השעות אלא המסירות והפניות ללימוד. אצלו הריכוז וההתמסרות היו בעיון גמור. כולו שקוע!"



בשיחה עם יבלח"ט מרן רבנו רה"י שליט"א. נראים יבלח"ט הגאון הגדול רמ"צ ברגמן, הגר"א כהנמן והגרמ"ש קליין שליט"א

וסופדים: "הוא האמין שלכל אדם יש חלק בתורה וצריך לגלות אותו, וכפי שהיה אומר, 'יש דברים שאני עצמי לא מבין למה התחדש לי, אבל כנראה שזה החלק שלי בתורה וזכות הריבים'. כששאלנוהו איך הוא זוכר את הכל כשהוא חולה, גילה את סודו: 'אני זוכר את הקושיות, אני לא יכול לשכוח אותן, וסביב זה אני זוכר את הראיות...' בשבוע באחרון בא נכד ודיבר איתו על רמב"ן בסוגיא פלונית ומתוך מצבו הקשה הוא אמר לו את לשון הרמב"ן בעל פה, אך חוץ מזה לא הניב כלום!"

מודה אני לפניך

"גם בעבודת התפילה" סופדים הם בכאב, "היה מאד בעל רגש ובעל לב. נכנס כאן יהודי ל'שבעה' וסיפר שעשו תפילה בבית כנסת הגר"א בבית וגן כשמרן הגר"א ל שטינמן וצוק"ל חלה, ואמרו את כל הפרקים כסדר המקובל. חלה סיפר שעמד ליד אבינו וצוק"ל מתחילה ועד סוף, ולא יכול לשכוח איך שולגו עיניו דמעות, ומאז התחיל לעמוד מאחוריו בתפילה, לשמוע ברכות השחר ופסוקי דזמרה, בחום ברגש בתחנונים.

הוא באמת גדל בזה גם עם המחלה, והגיע לפסגות. הוא היה אומר "כמה תורה אני חייב להקב"ה על עצם המחלה, וכמה הקב"ה עושה לי טוב, כמו ליוסף הצדיק שבדרך למצרים הריח בשמים, גם לי הוא ממתיק את זה שיש חדר שאפשר לנוח ואפשר ללמוד."

הוא רצה שהמחלה לא תפריע לו וסמך על בתו תחי' שתטפל בענינים הרפואיים והוא יוכל להמשיך ללמוד. הוא היה בא לטיפול עם גמרא ודפים. היו מצבים ששמו לו חומרים על הגוף, ועם זה בא לשיכבה. הוא אמר לאחרונה שידועים דברי הגר"י הוטנר וצוק"ל ש'הודא' על האמת ו'מודה' מלשון תודה - זה שתי משמעויות חופפות, וכעת הוא הבין לעומק שזה משולב, שגם מודה להקב"ה על הרעה כי זה בא לנקות אותו, וגם הוא מודה על האמת ותופס איפה חייב תיקון וכד', באופן שזה מגדיל אחד את השני".

המשך בעמוד 20

של הוכיח סופו על תחילתו. לפני שלש שנים גילו אצלו את המחלה ל"ע, כשסיפרו לו על המחלה ואמרו לו שצריך צריך נס כדי לצאת מזה, לא רצה שיספרו על כך לילדיו. אמרו לו שבסוף הילדים ישמעו, אך למעשה המציאות היא שהנכדים לא ידעו שנתיים כלום, כי הוא המשיך כמו חייל ותפקד רגיל, נכח בשיכבה רגיל, מסר שיעורים, הגיע לביתו וניהל סדר יום רגיל.

עתיקתא וחדתא

כשפרצה הקורונה הוא עוד הרוויח זמן שלא צריך לנסוע לשיכבה, ישב בחדרו ולמד. מעולם אנחנו לא זוכרים אותו מתנמנם, הוא ישב ולמד מבקר עד ערב. הוא הרי היה ראש כולל לפני יובל, והיו לו שיעורים מאז, והיו דברים שהתווספו ועמל לחדש, ובתקופה זו, כמעט כל מה שחידש בכולל כתב בשנתיים האלו. מאה שלושים וחמש (!) סימנים חדשים כתב הוא בשנות המחלה, אף ש"קשה עתיקתא מחדתא".

"לפני ר"ה האחרון" ממשיכים הבנים שליט"א, "אמרו לו שהוא 'נקי' לגמרי, אך בעשיית ראו שיש גרורות רח"ל. בערב יו"כ הוא איבר את היציבות ואת השמיעה ומאז התגברה מחלתו. את זמן חורף הוא התחיל כרגיל עד חנוכה, אמר שיעור כללי בחשון והיה בשבת בשיכבה. הוא אמר שמוע"ס ארוך כליל שבת לפני מעריב, ואח"כ דיבר ב'עונג שבת', מסר שיעור כיום השבת ושיחה בסעודה שלישית עם כל החשק.

אדרבה, לפעמים, בגלל התרופות לא יכול היה לישון, ואז שמח שיש לו עוד זמן ללמוד. לפעמים היה ארבעים ושמונה שעות ער, חבל לו לישון, ורק דיבר דיבורים בלימוד. הוא שכב על המיטה כאבן דומם מחולשה - ודיבר רק בלימוד. אפילו בשלבים מאוחרים, בערב שבת האחרונה יום לפני פטירתו, היינו אצלו ועוד דיברנו בדברי תורה, זה ממש הוכיח סופו על תחילתו."

הבנחים האבלים שליט"א ממשיכים

צריך לקום לעבוד את הקב"ה! והוא באמת עבד את הקב"ה כל חייו!" מסיים הגרמ"ש זק"ש את דבריו.

לברך על הרעה כמו על הטובה

אחרי השיחה עם שני חתניו שליט"א, הרמנו טלפון לבית האבלים בבית וגן. בניו הגאונים שליט"א מציינים את חכמת השתיקה בה היה גיבור. "תלמידו, הגר"מ רובין שליט"א, נכנס אתמול לכאן ותיארו כ"לית דין בר נש". הוא סיפר שדיבר איתו שעות רבות בנושאים רגישים מסויימים, ולמרות שידע את האמת הברורה בענינים אלו - שתק ושתק. הוא כתב בצוואה שלכל מי שפגע בו הוא מוחל בלב שלם ונפש חפצה. היו הרבה שהרעו לו, והוא מצידו הכיר להם טובה על משהו, הכיר טובה למרות שהרעו לו."

אבל בניו שליט"א מבקשים בעיקר לייחד דברים על שלשת השנים האחרונות. "משנת הייסורים שלו היא אחת הפרשיות שאינספור קולמוסין נשתברו כדי להנהיר את הגישה היהודית בעב הענן הזה. השורות שלפניכם, הן סיפורו של תלמיד חכם מובהק שהתורה היתה עצם מחותו ונשמתו. בתוככי האוירה היומיומית האפורה, לימד את סובביו פרק גבורה נפלא. כיצד נלמדים אצל 'למדן' שכמותו 'יסורים של אהבה'."

אאמו"ר וצ"ל שימש בכואה היה של ההלכה הפסוקה "לברך על הרעה ברעת שלימה ובנפש חפצה כדרך שמברך על הטובה.. כי הרעה לעובדי ד' היא שמחתם וטובתם כיוון שמקבל באהבה מה שגור עליו השם, נמצא שבקבלה זו הוא עובד את השם" (או"ח רכ"ב ג).

הוא היה 'חייל' כל ימיו, ואצל חייל אין מושג של "קשה לי". גם בתקופה שחולים - חייל נשאר חייל! הוא מעולם לא הכיר מושג של להתעורר ולשכב במיטה ולא לקום כ"יוצאי הצבא במערכותיהם".

ובמיוחד בתקופת מחלתו שהיתה בבחינה





ישיבה גדולה

אחד מיטות
גדולי התורה
ואנשי מעשה

אלה



• הרב ר. וילמן •

ממש, ואף בתוכם, בכל מה שנוגע לעומק העיון בסברא בהירה ועמוקה, לא היה נושא שיכלו להפתיע את רבי יצחק זצוק"ל. הוא שלט שליטה ללא מיצרים בכל הלומדות והחבנה, בבחירות מופלאה.

הגר"ד חיימסון: אוכל להוסיף, שמלבד העמקות שלו בלימוד, הכל ראו את הרמה הגבוהה שהתבטאה בשיעוריו קומה אחר קומה בכניית סדר הדברים. מהדיוק בכל מילה ברש"י ובראשונים ועד לסידור הפרט האחרון, והכל בעמקות מיוחדת, ולכן לא פלא ששיעוריו היו לשם דבר. מי שמביט בספריו רואה מיד, שמקף כל סוגיא באופן יסודי, מוצא את ההגדרה לפי דברי הראשונים, מתפשט הרבה מכל הצדדים, וניכר שיש בספריו מלבד רוב עמל ויגיעה, גם כשרון רב ומקוריות מיוחדת.

אוכל להעיד שהסוגיא שלמדנו אחרי השיעור כללי מרבי יצחק, היתה שונה לגמרי במהותה. הוא הרחיב בנוסף משלו בכל דבר דבור על אופנו, והיה מחדש נפלא, שגם בגיל שיבה חידש כנער צעיר לימים. אנו כבחורים צעירים התפעלנו מכך איך יכול ראש ישיבה במרץ נעורים לחדש עוד ועוד, כמעין המתגבר. לפני השיעור הכללי שאמר בימי רביעי, נהג לחזור עליו בפני שני בחורים. וסיפר אחד מהם, שפעם הקשה על דבריו מרבי רש"י בסוגיא מסוימת, והוא בתגובה החל ללמוד את דברי רש"י כאילו לומדו בפעם הראשונה, וכששם לב לתמיהתו, אמר שכך יש ללמוד כאילו זו הפעם הראשונה בחייו.

הגר"מ גרינשטיין: נקודה נוספת שאוכל לתאר, שרבים מעמנו שמנו לב שהוא פחות אהב ששואלים אותו שאלות בשיעור - במיוחד ממקומות אחרים וכדומה, ופעם יצא לי בדרך אגב לשוחח עמו על כך, וגיליתי את הסיבה האמיתית שהביאה אותי להערכה מיוחדת: הוא סיפר לי, שלפני מסירת השיעור הוא עובר שוב ושוב על כל הגפ"ת בעיון מדויק, ולאחר מכן בודק כל דברי הראשונים והאחרונים בסוגיא ובכל מקום אפשרי הנוגע לאותה סוגיא, משכך, סבר, איך יכול לבא בחור שבקושי התחיל את הסוגיא ובודאי לא ראה את לשונות ודברי המפרשים, לבוא ולשאל ממקום אחר - שגם בו לא תמיד הדברים ברורים לו, כשכתוך הדברים יוכל לראות בבידור שהדברים

מסכת חייו המרכזית של הגאון רבי יצחק זצוק"ל היתה מסכת הרבצת התורה, אשר זכה למעלה מיובל שנים להעמיד קדרים של תלמידים הגונים, ותורתו עשתה לה כנפיים כבי מדרשא, הן זו שבעל פה, ובפרט זו שבכתב, בסדרת ספריו הנודעת 'בית יצחק'. אל הילקח הארון, הטינו אוזן לכמה מגדולי תלמידיו, בהם הרבנים הגאונים: רבי אפרים לנדי שליט"א מו"צ חניכי הישיבות רמות ומרכני גבעת זאב, רבי משולם גרינשטיין שליט"א מרביץ תורה בביתר עילית, ורבי רב חיימסון שליט"א ראש ישיבה וכולל 'מגדל אור' במגדל העמק - ששחים את שראו בעיניהם מדמותו המיוחדת שהיתה להם לעיניים.

"לכל היה ידוע גורל אצילותו כנסיך סלבודקאי בממלכת התורה" פותח בפנינו הגר"מ גרינשטיין שליט"א, "ועבורנו, בני ישיבת איתרי, שרבים מאיתנו לא הכירו את העולם המופלא של הישיבות הקדושות, הרי כשבאו לראשונה לישיבת איתרי, וראו דמות של רב רבן שכזה, שכולו אומר כבוד מחד, ובהירות התורה אף היא בסדר מופתי ומדויק, היא הותירה רושם עמוק עד כמה התורה מרוממת. כאחד הימים הראש ישיבה זצוק"ל עבר תאונה מסוימת, והוא נאלץ לשכב בביתו מחמת פציעה קלה, והיתה לו אף תחבושת בפניו, ומי שהכיר את נסיכותו וגינוניו של רבי יצחק זצוק"ל, הבין שיקשה לראותו כך בבית המדרש, ולבטח יחלוף זמן רב עד שנוכה לראותו. אך כעבור יממה בלבד ראש הישיבה הגיע לישיבה והתחבושת על פניו, והמשיך כשיגרת תלמודו והרבצת התורה. כשהבחורים התפלאו מעט על כך, השיבה הרבנית שתחי' שראגה לבואו, כי ראש הישיבה אמר לה שהרבצת התורה היא תמצית חייו, ולכן לא יתן למראה הצדדי לשנות מעיקר מושג חייו, וכך זכינו לראות מהו עיקר ומהו טפל באורחותיו".

סוגיא אחרת אחרי שיעור כללי

הגר"א לנדי: אצלנו בישיבת איתרי זכינו לראשי ישיבות גדולי תורה

הזלזלות יצחק

♦ הכה על קרקדם ואמר להם גדל ♦ שיח מספר כאוב, עם גדולי תלמידי הגאון רבי יצחק אייזיק ברטלר זצוק"ל ♦

עם הגמרא ושלל המפרשים ולומד בערגה שעות ארוכות מתוך שירת התורה, וסביבו כל הילדים משחקים ברעש גדול, וכולם התפעלו כיצד לא מעניין אותו הדבר כלל כשכולו מרוכז במעמקי הסוגיות כיגיעה רבה.

הגר"ד חיימסון: כידוע, ראש הישיבה הגיע מבית חסידי ויז'ניץ, וניכר היטב בהנהגותיו ושיחותיו כמה הכיר העולם החסידי, ועם זאת מעולם לא הגיע הדבר על חשבון לימוד התורה, אלא להיפך היה מעורר יותר להירבק בה עוד ועוד. פעם כשהבחין בכחור בשנת צהריים בשבת עם בגדי לילה, הוא נסער כולו ואמר בקול מתפלא - 'איך בחור יכול ללבוש בשבת בגדי לילה או לישון שנת צהריים כשהנשמה יתירה לו תאוה ללימוד גדול מימי החול...'

כאב לבניו

■ כיצד היה יחסו כמרבין תורה, אל תלמידיו בישיבה?

הגר"א לגדי: בישיבה היו תמיד כאלו שהגיעו כ'תיכונים' ורבים מהן היו בעלי כשרונות בלימוד ובסברא, ואלו בעיקר נכרכו אחריו והיו דבוקים בו, ואף קיבלו ממנו מאצילות נפשו ודרגתו בעבודת ד'.

הגר"מ גרינשטיין: בהקשר לכך אציין כנזכר, שהאצילות המיוחדת בנסיכותו ההדרה, אכן נתנה אור אחר לבחור שהגיע מישיבות תיכוניות. דוגמא ראשונה זו היא אבן יסוד לבחורי הישיבה שראו בכך מהו יופי של תורה.

בדרך כלל מחושבנים היטב, וכל זה נעשה לאחר עמל רב.

מאורע זה לימד אותי, כמה הראש ישיבה היה משקיע עיתותיו על שיעוריו. מעולם לא ראינוהו מגיע עם מחברת או דפים למסור את שיעוריו, הכל היה מכתבים חדשים שנתלכנו עובר לאמידתם, וניכר היטב על הדברים כמה הוא חי אותם במוחשיות בכל דבר ודבר עד תומו.

וליבי ער

■ איזו נקודה נוספת אפינה את אישיותו התורנית?

הגר"מ גרינשטיין: ההתמדה המופלגת שלו היתה לשם דבר. היו תקופות שהיה מעצמו מגיע ללמוד עמנו בישיבה בסדר שלישי, והיה יושב עד שעת לילה מאוחרת מאד, ולא אחת היה אומר לנו שהרי לא הצטווה להגיע בזמנים אלו, שעליהם אף אינו מקבל תשלום מהישיבה, אך כשהוא רואה את השקיעות בלימוד של הבחורים במעמקי הסוגיות, זה מחזק אתו ללמוד עמם ביחד ולנסות לסייע להם להתחזק עוד ועוד בעומק דברות התורה.

לא נוכל לשכוח את אותם שירים ערבים שהיה שר בלילות הארוכים שלמד במחיצת הבחורים בישיבה, ובעודו לומד היה מפזם בקולו הערב - 'אני ישנה וליבי ער...', ובאלול היה מוסיף תמיד 'קול דודי דופק פתחי לי...'.

הגר"א לגדי: אני זוכר עוד כילד שגרנו קרוב לישיבה והוא היה מתגורר אז בסמוך לישיבה בבית צפפה, וראיתי כל העת כיצד הוא ישב

המשך בעמוד 21



עם יבלח"ט האדמו"ר מצאנז שליט"א באסיפת נשיאות מפעל הש"ס

אלה תולדות יצחק

המשך מעמוד 15

להתבטא בהערכה לדורות קודמים.

כשהגדיר פעם את מטרת בואו לשיבה כפי ששמע מראש הישיבה הגר"מ אליפנט זצוק"ל שהזמינו אחר כבוד לכהן בישיבה, הגדיר שהרבנים חיפשו את קרבת הבחורים, אהבו אותם כאב את בניו, וממילא קיבלו בחזרה את אהבתם, וזה היה סוד הצלחתה של איתרי.

הגר"ד חיימסון: המסירות שלו והאהבה לתלמידים היו לשם דבר. רבים לבטח זוכרים את ה'שנה טובה' שאמר כליל ר"ה לכל תלמיד, שלעיתים ארך הדבר דקות ארוכות, ולא אגזים אם אומר שזה נתן כח לכל השנה. היתה לו איכפתיות אמיתית שהרגישו בלב כמה אכפת לו מכל תלמיד, גם כגשמיים וגם ברוחניים ככל דבר דבר.

זה התבטא גם בסדר בלימוד, בלבוש ובהנהגה, וגם בלימוד מיוחד בדרכי הכתיבה איך לכתוב הכל בצורה מסודרת, שהוא היה מלמד אותנו הרבה. מלבד זאת נהגנו כולנו מהפן החסידי שאיפיון את אישיותו, תפילותיו היו לשם דבר, עם מגנינות עריבות, וכמיוחד בימים הנוראים אף לכושו היה מיוחד כשהיתה לו חגורה מיוחדת. היה בו שילוב ליטאי של סלבודקה עם החן החסידי ורווי החמימות והרגש.

מענין הדבר, שגם אביו זצ"ל נסתלק במוצש"ק כמותו, והשתתפת בהלוויה, ואני זוכר את הספרו והערכתו כלפיו, ראינו בחוש שהכיבוד הורים שלו והערצה לאביו היתה לשם דבר. ככלל, הוא היה מרבה

איתרי בואכה ויז'ניץ

הצמאה והמבקשת. את אישיותו, לפחות כפי שהיא מוכרת לי, ניתן למצות בשתי מילים המבטאות שתי תכונות הנובעות זו מזו ומזינות זו את זו – 'פנימיות' ו'השתוקקות'. בהספרו על אביו אמר שכל אדם הוא בגדר 'גדול הדור' בדבר מסוים. עליו עצמו ניתן אולי לומר שהיה 'גדול הדור' בהשתוקקות ובהתחדשות המתמדת הכרוכה בה.

'אין אדם עומד על דעת רבו עד ארבעים שנה'. אופיו המכונס גרם לכך שלא תמיד הבנו אותו, ואפשר שגם לכך שהוא לא תמיד הבין אותנו. עם זאת בחלוף השנים, למרות שטרם עברו ארבעים שנה מיום שראיתו לראשונה, עמדתי יותר ויותר על דעתו, הערכתיו אותו והבנתי שזכות הייתה לי ללמוד אצלו הולכות וגדלות. יחסו ללימוד היה כאל 'דיוטגמא חרשה שהכול רצין לקראתה', הוא חזר ולמד, חזר והעמיק, חזר וחידש. 'יתרונו הגדול הוא בכך שגם בגיל מבוגר הוא נותר מחדש' אמר לי פעם אחד מגדולי התורה שליט"א בירושלים, שהכירו היטב.

גם בעבודת ד' שאף לגדולות. הדגיש את הרעיון של 'קבלת עול מלכות שמים' ונראה שהשיר החביב עליו היה 'כולם מקבלים עליהם עול מלכות שמים'. ההשתוקקות ניכרה גם בתפילתו, בעמידתו ובארשת הפנים הרצינית שלבש בה, שהביעה ריכוז ודבקות. בתפילות הלחש ב'מים נוראים' הדהדו מדי פעם גם אנחותיו שצליל של כיסופים היה בהם.

לא הרבתי לדבר אתו שלא בלימוד, אך אציין דבר אחד שאמר לי בהקשר מסוים הנוגע להנהגה בכלל: בברכת על הצדיקים אנו אומרים 'ועל זקני עמך בית ישראל' – ישנם אנשים שזוהי מעלתם – 'זקני עמך בית ישראל'! יהודים כשרים מן השורה שגדולתם היא בכך שהם קושרים את הדורות הבאים לדורות שלפניהם... כך ראה את עצמו, וכך גידל את עולמו ומאות עולמות אחריו...

ומתמיד בענינים שכן אדם לחברו" התבטא בענין זה רבי יצחק. "הישיבה טיפחה את הענין. האווירה היתה כזאת, לא היו הבדלי מעמדות. כולם הרגישו טוב. הריחוק מהעיר גם הוא תרם להצלחת התלמידים. החבורה שהתגבשה סביב הישיבה, מיוחדת מאד, פועל יוצא של החינוך בישיבה. ממרחק השנים ניתן להיווכח, כי גם אותם שככיכול לא נותרו ספונים ככולל, מכל מקום שלחו את ילדיהם לישיבות רגילות, ולא בהכרח לאיתרי – שהיתה ונותרה יעד מועדף עבור בוגרי ישיבות תיכוניות. זהו חלק בלתי נפרד מההצלחה של איתרי – שהפכה אותם לבני תורה באמת".

זקן ויושב בישיבה

הנה תיאורו המשובב של אחד מטובי בני איתרי דאז, הרה"ג גבריאל רוזנה שליט"א:

"ראיתי את ראש הישיבה לראשונה כשהגעתי לישיבה"ק באלול ה'תשמ"ח, ראיתי אותו עומד בחצר, משוחח עם אחד הבחורים שהגיע גם הוא אז לשם, וכיום ת"ח מופלג. הדבר הראשון ששמתי לב אליו היה הדרת פניו – זקן נאה, ומבט חודר. עם הזמן הכרתי אותו יותר, תלמיד חכם, למדן מופלג ועובד ד'. שמעתי את שיעוריו הכלליים, בתקופות מסוימות גם ביחידות בחדרו עובר לאמירתם בבית המדרש, דיברתי בלימוד עמו ואולי גם זכיתי לספוג משהו ממנו.

שני סוגי ראשי ישיבות הם – יש ראש ישיבה ב'עצם', מבטו מכונן כלפי תלמידיו, ומתוך שמורה להם דרך בלימוד מתברכת תורתו שלו, ויש שהוא ראש ישיבה ב'מקרה', וב'עצם' הוא למדן השקוע בלימודו ובתורתו, אלא שמתוך שהוא הולך ומתעלה מתעלים גם תלמידיו. דומה שרבי יצחק השתייך במובהק לסוג השני, ולא בכדי – אישיותו הייתה פנימית, מכונסת בתוכה, מבטו היה מכונן לתוכו, לנשמתו העשירה, התוססת,

בחדש ניסן התשל"ב, הצטרף הגאון רבי יצחק ברטלר זצוק"ל לצוות הישיבה באיתרי. הוא נמנה באותם ימים על ראשי הכולל בראשותו של הרב קפלן בכני-ברק. מי שהמליץ עליו אצל רבי מרדכי אליפנט זצוק"ל מייסד הישיבה, היה המשגיח הגה"צ רבי זאב גצל זצ"ל שנסתלק אף הוא לאחרונה. בתקופה הראשונה היתה הישיבה בחדרה, והוא נסע מידי יום לחדרה על מנת למסור שיעוריו. בהמשך החל לשמש כראש הכולל והקיבוץ שפעל לצד הישיבה ונועד לחזק אותה, חיבור שיצר ריתחא דאורייתא גדולה.

באותם ימים פעלה בישיבה קבוצת בני ישיבה מבתי בעלי רקע חסידי, שאמנם לא היו חסידיים ממש. כ"ק האדמו"ר 'הבית ישראל' מגור זצוק"ל וכ"ק האדמו"ר 'הישועות משה' מוויז'ניץ שצוק"ל, הפנו רבים מהם לישיבה, ואכן רובם ככולם הקימו בהמשך בתים בעלי אופי חסידי. וכך העיד אז רבי יצחק זצוק"ל: "שח בפניי בהזדמנות כ"ק האדמו"ר ה'ישועות משה': 'אינני מחפש לעשות ויז'ניצע חסידים. אולם, כשאעלה לעולם האמת ואפגוש בסבים של אותם תלמידים – שהוריהם התרחקו מעט מן ההווי החסידי, אשר ישאלוני: 'מה עשית איתם', מוכרח אהיה להשיבם תשובה מספקת, וזו התשובה ששלחתי אותם ללמוד בישיבת איתרי'. והמעלה של ישיבת איתרי – שאפשרה את הדבר. ראשיה ראו את הדברים בעין יפה. חלקם הפכו לתלמידי חכמים, החשים עצמם כבוגרי איתרי".

השתייכותו של ראש הישיבה הגאון רבי יצחק זצוק"ל לחסידות ויז'ניץ תרמה אף היא לענין, והפכה את הישיבה ליעד מבוקש עבור תלמידים שהוריהם הגיעו מרקע חסידי. כאן הם חשו את עצמם רצויים ולא נתקלו בקשיים חברתיים שמנעו מהם להשתלב באווירת הישיבה. "איתרי התייחדה מאז

יעקב ירושלם אהלים

• הרב א. חפץ •

"הגאון רבי ישראל יעקב כהן זצ"ל", או "ר' יענקל' כהן".

לרבים, השם אינו אומר דבר, אך כל צורכ שאך דרך ביובל השנים האחרונות בשערי בית המדרש דשיבת 'טעלז' אשר בקליבלנד, יגיב בהמיית רגש רוויית נוסטלגיה לזכרון האדירים של הגאון ר' יענקל' כהן, גאון הגאונים והמתמיד שבחבורה, ששקידתו העילאית בעמל התורה הייתה מושג ושם דבר בהיכל הישיבה דקליבלנד.

כבר בשנת תשי"א, בעודו כבן שנים עשרה שנה, התחיל ר' יענקל' את חוק לימודיו בישיבת טעלז, ומאותו יום ואילך לא יצא את שעריה כל ימיו. עוד משחר בחרותו שקע בעמל התורה בהתמדה ושקידה עילאית, ומאז כמשך כל ימיו עשה לילות כימים, כפשוטו ממש, בעמל התורה אשר בשעשויה היה הוגה תמיד.

תיכף לאחר כואו בכרית הנישואין, משנוכחה רעייתו הרבנית תבלחט"א שהתורה היא מושג חייו, וללא תענוג עמלה יאבדו חייו את טעמם, היא הניחה לו למלא את משאת ליבו הטהורה ולהישאר ספון בהיכל הישיבה לילות כימים. וכך קבע ר' יענקל' את ביתו בחצר היכל הישיבה הקדושה דקליבלנד, ולא יצא את שעריה אל ביתו אלא פעמיים בלבד באמצע השבוע, מלבד שבת קדש.

כוחו העצום של ר' יענקל' בליבון סוגיות חמורות, היה לשם דבר; הוא ניגש לכל סוגיא עם הילך מחשבה חדשני ומקורי, כמעין המתגבר, בלי לפסול שום צד וסכרא בלי ראייה. בתפקידו הרשמי כיהן ר' יענקל' אמנם 'רק' כמשגיח ונושא ונותן, אך השפעתו העצומה על לומדי טעלז נבעה מעצם מהותו, כאשר לומדי הישיבה זכו לספוג אל קרבם את אצילות הורו של השקדן הארי החי המנהל מלחמתה של תורה ובאהבתה ישנה תמיד.

לא פסיק פומיה מגידא

הגאון רבי חיים מרדכי אוזבנד שליט"א, ראש ישיבת 'עטרת שלמה', מגיב ברגש למשמע שמו של ר' יענקל' זצ"ל: "אפשר לומר עליו מה שכמעט לא שייך לומר על ילוד אשה בדורנו: 'לא פסק פומיה מגידא', כפשוטו ממש. כי פיו לא פסק מלימוד התורה במשך שבעים שנה! ר' יענקל' זצ"ל היה ספר תורה ממש. ומגיל בר המצוה ועד סוף ימיו".

על מנת לשבר קמעא את האוזן על מידת שקיעתו של ר' יענקל' בלימוד התורה, הגאון רבי חיים מרדכי אוזבנד מוסיף ואומר: "אם היו שואלים אותי מניין לו לר' יענקל', שראשי הישיבה בטלז הסתלקו לבית עולמם? לדעתי, התשובה היחידה היא מכיוון שהחלוציה שלהם יצאה

מהיכל הישיבה. ואלמלא כן, לא היה שומע על כך אלא לאחר זמן ארוך".

ומופלא הוא הדבר שרשכבה"ג מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א העיד כן על ר' יענקל' במכתב שכתב עבור ספרו לפני כשנתיים, בחדש שבט תש"פ, שזור במטבעות לשון נדירות: "ספר 'שעשועי יעקב' להגאון הגדול זקן וירושלם בישיבה בשקידה גדולה רכינו ר' יעקב כהן שליט"א משיבת טעלז בחו"ל, וניכר שנכתב מתוך יגיעה גדולה ובישרות בעומק העיון".

הגר"ח"מ אוזבנד שליט"א מוסיף ומספר: "ר' יענקל' היה אדם גדול מאד מאד. לדעתי, אין מי שיכול לספר שדיבר איתו 'דבר בטל' במשך שבעים השנים האחרונות, כי כולו היה רק תענוג שבתענוגים ושעשועים שבשעשועים בתורה. ר' יענקל' היה למדן ועמקן. הוא היה ישיביש"ר. כל כולו 'אהבת תורה!' ממשיך הגר"ח"מ אוזבנד כשעיניו זולגות דמעות: "שאלתי פעם את הרבנית שתבלחט"א האם עמה הוא כן דיבר 'דברים בטלים', והיא השיבה ואמרה: 'אל תדאג, איתי הוא כן דיבר, וגם סייע לי בבית, בזמנים שהוא נמצא, ואף דאג לסובכים אותו בחביבות עצומה'".

"ואגב", ממשיך הגר"ח"מ אוזבנד בדבריו הנרגשים, "בלילות שבת, שזה בוודאי אחד הימים שהוא היה מגיע הביתה, בשעה אחת בלילה הוא כבר ישב בבית הכנסת של המקום, ולמד עד שעת המנין הראשון בשעה שמונה בבוקר. שבע שעות ברציפות! וזה, בימות השבת, כאשר הגיע הביתה!..."

מתי יבוא מקרא לירי

כאשר אנו פונים לתלמידים ומבקשים לשמוע סיפורים ואנקדוטות אודות ר' יענקל', אנו מקבלים מכולם תשובה אחידה: "לא זכור לי מעולם שר' יענקל' דיבר איתי משהו שאינו מעניין הלימוד..."

מספר אחד התלמידים: "הייתי קרוב לר' יענקל' באופן מיוחד, אבל כשעברתי להתגורר בארה"ק, מטבע הדברים הקשר התרופף. והנה, כעבור כמה שנים שלא ראיתיו, פגשתי אותו כאן בארץ ישראל (כשנחתיו האחרונות נהג ר' יענקל' לנסוע עם רעייתו הרבנית תבלחט"א לשהות בתקופת

♦ לדמותו של המתמיד הטלזאי – הגאון רבי ישראל יעקב (ר' יענקל) כהן זצ"ל, ככלות השנה להסתלקותו ♦ הרב א. חפץ מאזין לבני משפחה ויושבי בית התלמוד ד'טלז', ומתפעם מעוצם שקיעותו של מי שהעדיף לחסוך עשר דקות נסיעה הביתה ולהישאר בישיבה, ועד שנותיו האחרונות לא ידע היכן חדר הקפה בישיבה ♦ עד שקרא אחרי הגאון הגדול רבי מרדכי גיפטר זצוק"ל: א לייבדיגע'ר ספר תורה!" ♦

עדרשות לעשות עבורך". אבל ר' יענקל התעקש ועמד על כך שימכרו לו מסגרת עבור העדרשות הישנות שלו.

לאחר שהם עזבו את החנות, הרהיב האברך המלווה ושאל, מדוע הוא כל כך התנגד ללכת לרופא עיניים כדי לקבל עדרשות טובות שיתאימו יותר עבורו? השיב לו ר' יענקל: "אני יודע שאיני מיטיב לראות עם המשקפים הללו, ואם נבקך אצל הרופא הוא יתן לי עדרשות חדשות, כדי שאראה טוב יותר. אך מכיוון שכמצב הנוכחי אני עדיין יכול לראות היטב את הגמרא, ממילא אינני מעוניין בשום שינוי, ואדרכה, יותר טוב לי שלא אראה כל כך טוב, מפני שכך אינני מושפע מכל המתרחש סביבי להתבטל מלימודי..."

"פעם סיפרה לי בתו של ר' יענקל", מספר אחד התלמידים, "שבילדותה היא נהגה להתעורר משנתה בכוונה תחילה, לאורך כל שעות הלילה, כדי לראות מה אביה עושה, ומעולם לא מצאה אותו ישן על המטה! היא הוסיפה וסיפרה, שהוא נהג למצוץ סוכריות, כדי שיהא לו כח ללמוד יותר ויותר. פעם היא שאלה את אמה, האם לביתם לא מגיעות הזמנות לחתונות, כמו לכולם, שהרי כל השכנים נוסעים לעיתים מחוץ לעיר לשמחות, ואילו הם, הוריה, מעולם לא נסעו יחדיו לשמחות מחוץ לעיר!"

בתשובה, פתחה אמה את אחת המגירות, והראתה לה הזמנות רבות שמונחות שם כאבן שאין לה הופכין, שהרי לא יעלה על הדעת שאבא יסע מחוץ לעיר באמצע הזמן בשביל 'שמחה' - ורוב השמחות מתרחשות הרי באמצע הזמן..."

"היכן חדר הקפה של הישיבה?"

פעם אבדה לר' יענקל הגמרא שלו; כשהבחורים ראו שהוא מחפש אחר הגמרא, הם סיפרו לו שכמה ימים קודם לכן תלו בישיבה מודעה שכל הספרים הפרטיים נאספו והונחו בצידו 'חדר הקפה' שבבנין הישיבה. ר' יענקל האזין לדברים ברוב קשב, ואז הרים את מבטו ושאל את הבחורים: "היכן נמצא חדר הקפה?"

פלא והפלא. חדר הקפה שוכן באותו מקום כבר כמה שנים - ובבנין הישיבה אין כל כך הרבה חדרים - אך ר' יענקל ברוב שקיעותו אינו יודע היכן שוכן חדר הקפה!...

לפני כמה שנים, חלה ר' יענקל ושכב בבית החולים עם כאבים עזים. במשך תקופה מסוימת הרופאים לא הצליחו לפענח את הגורם לחוליו, עד שלבסוף החולי עבר בס"ד. באותם ימים הגיעו שני אברכים לבקר. כשהם נכנסו לחדרו של ר' יענקל בבית הרפואה ושאלו לשלומו, הוא נענה והשיב: 'ברוך השם! ומיד התחיל לדבר בלימוד... אחרי כמה

החגים בארץ ישראל).

כשפגשתי אותו,

ציפיתי

שהוא

יתעניין

בשלומי וישאל

אודות משפחתי ובני

ביתי, אך תחת זאת, מיד

לאחר שהוא קיבל את פניי

בלבביות, הוא פנה להתעניין

על הסוגיא שבה אני עסוק, והתחיל

להתפלפל איתי בלימוד, וכשסיימנו את

הנידון התלמודי, הוא נפרד ממני לשלום.

כך שגם אני, גם כמו כל יוצאי ישיבת טלז, יכול

לומר שאיני זוכר אף פעם שר' יענקל דיבר איתי

על משהו שאינו מעניין הלימוד עצמו!

פעם סיפרו בישיבה, שכיום האחרון לשמחת ה'שבע

ברכות' לאחר נישואיו של ר' יענקל, הבחינה כלתו שהוא

מסתכל בשעון כמה פעמים, והתעניינה ושאלה אותו לאן הוא כל

כך ממחר? בתשובה השיב לה ר' יענקל, שהוא ממתין ומצפה מתי

כבר תגיע השקיעה והוא יוכל לשוב לבית המדרש, עם כלות ה'שבע

ברכות'. הכלה התפעלה עד עמקי נשמתה מתגובתו של בעלה החתן,

והגיבה בבדיחות: "מדוע אינך ממתין לכל הפחות ל'צאת הכוכבים' או

לזמן רבינו תם"... כך זכתה הרבנית להבין תיכף לאחר הנישואים את

עוצמת אהבתו של ר' יענקל לתורה".

במשך שנים רבות, לאורך כל ימות השבוע חוץ משבת קודש, נהג

ר' יענקל לשכב לישון בלילות בפנימיות הישיבה, וזאת למרות שביתו

היה במרחק של כעשר דקות נסיעה מהישיבה! הוא הנהיג את עצמו

להיות שקוע עד כמה שאפשר בלימוד התורה, וכיכר לחסוך גם את

אותן דקות של בטלה ודברי חולין שהיו עלולות להיווצר אילו היה

הולך לביתו שלו.

מגירת ההזמנות

מעשה שהיה, שפעם נשברה מסגרת המשקפים של רבי יענקל, והוא

ביקש מאחד האברכים שיבוא איתו לחנות שרוכשים בה משקפים.

משהגיע לחנות, ביקש ר' יענקל מבעל החנות שימכרו לו מסגרת חדשה

עבור העדרשות שלו. בעל החנות השיבו: "לא נוכל, כיון שהמשקפים

שלך הם מלפני יותר מארבעים שנה, ועליך לבדוק ולשאול רופא אלו



ספר תורה חי

"אוסף ואספר", ממשיך בן המשפחה, "סיפור מיוחד שמאפיין את התמדתו העצומה; ברבות השנים, כאשר ר' יענקל' נעשה כבר גדול בתורה ממש, ולא פסק פומיה מגירסיה, הגיעו הוא והרבנית תכלחט"א לביקור בארץ ישראל, ושהו בירושלים ע"ה"ק. באחד הימים, הגיעו לבקר בני משפחה, והציעו לו להגיע לביקור אצל רשכבה"ג מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א. ענה להם ר' יענקל': 'זו אכן זכות עצומה, אבל האם לא חבל על כל שעות הנסיעה הלוך וחזור? הרי כאן בירושלים יש לי את החברותות שלי, אבי ורבא!'"

"אינני זוכר כיצד, אבל לבסוף בני המשפחה הצליחו לשכנע אותו שאין בכך הפסד ללימוד התורה, וכדאי לו לנסוע, והוא נאות לנסוע, ונכנס למרן הגר"ח שליט"א והשתעשע אותו בלימוד מעל חצי שעה."

"בכל מקום שהוא היה", ממשיך בן משפחתו ומספר, "אם זה בדרך או באוטובוס, הוא שוחח ברברי תורה עם כל אחד כפי מה שמתאים לו וכפי הכנתו. בין אם היה זה בן תורה, או יהודי פשוט, ואפילו אנשים חילוניים, הוא תמיד התחבר עם כל מי שהוא פגש והחל לשוחח איתו בהתלהבות ברברי תורה. כל כולו היה תורה, והדבר היחיד שעניין אותו היה להרבות בכור שמים, וכשהוא ראה שיש נכונות להקשיב, הוא כבר מצא את הדרך איך ומה להגיד."

כך ראו אותו כולם במשך כל השנים הרבות, כשבעים שנה, שבהן הוא עסק בתורה בהתמדה עצומה, עם המדות המיוחדות שהיו לו, עד שהיה לחלק בלתי נפרד מהתורה ומ'שמחת התורה', וכפי שהגדיר אותו הגאון הגדול רבי מרדכי גיפטר זצוק"ל: 'רבי יענקל' כהן איז א לייבעדיגע ספר תורה!..'

ר' יענקל' השאיר אחריו עשרות אלפי דפים של חידושי תורה הסובבים את כל מקצועות הש"ס, כתובים בכתב ידו. ורק בסוף ימיו, כשהיה חולה, נאות לתת את הסכמתו שיכניסו לרפוס חלק אחד מחידושי תורתו.

לולא תורתך שעשועי!

כאן יאה להעתיק קטע מרטיט מהקדמת ספרו, אשר מבין שורותיו ניכר חשקו ואהבתו העזה ללימוד התורה הקדושה:

"... אמר דוד המלך ע"ה: 'לולי תורתך שעשועי אז אבדתי בעיני'. וגם אני אכריז בקול רם דברי הכרת הטוב המלאים את לבי להקב"ה על שנתן לנו את תורתו הקדושה, אשר בה מצאתי את שאהבה נפשי מנעורי ועד היום. ובפרט בתקופה האחרונה, אשר נגזר עלי להיות נתון תחת טיפולים ממושכים, והנני יוצא ובא בבתי הרופאים תדיר, ל"ע, ולולי שעשועי פלפולי התורה אשר זיכני בהם ה' ברחמי, ומתוך יגיעתם קירבני ה' לעבודתו, אז אבדתי בעיני'."

"ובאמת מעולם לא שאפה רוחי להוציא לאור חיבור מחידושי תורה שחנני ה', כאשר ראה ראיתי שכבר מלא העולם חיבורים מכל מיני מטעמים, ואין צורך להרבות ספרים אין קץ, ואף שרבים עודדוני על כך תמיד דחיתים מעל פני בשלילה. אבל עכשיו שנגזר עלי להילחם על נפשי ל"ע, אמרתי לנפשי שמה עתה כדאי הדבר, אולי ירחם עלינו בורא רפואות, ובזכות הפצת חידושי ושעשועי התורה יחדש ד' כנשר נעורינו, וישלח לנו רפואה שלימה."

"ובימים אלה, כאשר הנני נכנס ויוצא בבתי החולים ל"ע, הנני רואה בחוש עד כמה שפר חלקי שזיכני ה' להשתעשע ברברי תורה. ובאמת לא הייתי יודע עד כמה גבר חסדי עלי אילולא ראיתי את מצבם של החולים האחרים אשר שם, ואין האור ניכר אלא מתוך החושך. ומעשה שהיה, שראתה אחת הרפואות בבית החולים את מצב הרוח השמח שהייתי שרוי בו, וביום שלמחרת אמרה לנו כי בלילה אחזרה מחשבותיה ממצבי הקשה מחד גיסא וממצב רוחי מאידך, מה שנראה לכאורה כמנוגד לדרך הטבע. וכל זה מעוצם כח התורה, אשר לולי שעשועיה אז אבדתי בעיני. ואני מודה להקב"ה!"

דקות נכנסו לחדר שני בעלי בתים מהעיר, ומיד ר' יענקל' אמר להם: 'אנחנו כעת באמצע שיעור', והזמין אותם להצטרף ללימוד. כך התחיל הביקור של אותם ארבעה המבקרים - וכך הוא הסתיים.

לפני כשלושים שנה, אחד מבניו של ר' יענקל' היה מעורב בתאונת דרכים, בעת שהוא שהה בעיר רחוקה, והמצב שלו היה חמור מאוד; למשרד הישיבה הגיעה שיחת טלפון שהודיעה על התאונה. ר' יענקל' קיבל את ההודעה בכאב עצום, אך תיכף ומיד חזר ללימודו בבית המדרש. לאחר מכן הסביר, שמאחר שהמקרה אירע בעיר רחוקה, ולא היה ביכולתו לעשות מאומה כדי לסייע לבנו, לכן הוא מיד חזר ללימודו, שאין לך סיוע גדול עבור חולה מאשר ללמוד לזכותו!

###

לפני כשלוש שנים, בעת שנודע לר' יענקל' על חוליו האחרון, הרופאים שחו ואמרו לו שנתרו לו שבועות בודדים לחיות. בשבוע הראשון לאחר הבשורה הנוראה, היו רק שני אברכים שידעו על חוליו, והם העידו שבימים אלו לא ראו עליו שום שינוי כלל! והגיעו הרבנים עד כדי כך, שהאברכים התחילו לחשוב בינם לבין עצמם שאולי הייתה טעות בבדיקתו, והוא אינו חולה כלל...

כאשר התגבר חוליו של ר' יענקל', והוא נאלץ להתאשפז בבית החולים, הוא נהג להתקשר לעיתים קרובות לתלמידיו, ולבקש: 'אמור לי דבר תורה!'

בתקופה שמחלתו התגברה, הוא שהה בבית בתי; פעם אחת הוא נשאר לבדו בבית, ולפתע תלמידו קיבל ממנו שיחת טלפון. הוא סיפר לתלמיד, שהוא נפל על הארץ, ואינו יכול כמעט לזוז, והוא גם סובל כאבים עזים בראשו מחמת הנפילה, והוא נאלץ כעת להמתין עד שבני משפחתו יבואו לסייע לו בעוד כרבע שעה, אבל בינתיים, מכיוון שהגמרא אומרת 'חש בראשו יעסוק בתורה', הוא רוצה לומר לו 'שטיקע'ל תורה' שהתחדש לו בלילה האחרון. וכך, במשך רבע שעה, גולל ר' יענקל' באוזני תלמידו מערכה בלומדע'ס כשהוא מוטל שוכב על הארץ...!!

תנחומיך ישעשעו נפשי

אחד מבני המשפחה מתאר למעננו פרקים מתולדות חייו: "ר' יענקל' זצוק"ל נולד לפני שמונים וארבע שנים בשיקאגו. בילדותו, הוא היה ילד ככל הילדים באמריקה, ואהב לשחק 'בייסקול' בשכונה שבה גדל, 'אלבני פארק'. הוא כל כך הצטיין במשחק זה, עד שמדי יום היו מגיעים נערי השכונה לחפש את יענקל', כדי שכוא לשחק איתם בכדור.

כשהוא היה כבן שתים עשרה שנה, אביו נסע פעם וחלף בקליבלנד, עצר שם בשיבה, והוקסם ממראה עיניו: התפילות והלימוד שבו את ליבו, והוא החליט שהישיבה היא המקום המתאים ביותר עבור בנו שנכנס לתיכון. ואכן, כבר באותו שבוע הביא האב את יענקל' לישיבה."

"לאחר תקופה קצרה, הגיע האב לבקר את בנו בישיבה, ויענקל' הילד שח ואמר לאביו שהוא אינו מעוניין להישאר בישיבה. הוא מעדיף לשוב למשחקי הכדור החביבים עליו. אך כשיענקל' ראה את הדמעות הרבות בעיני אביו, ונוכח עד כמה חשוב לו שהוא ישאר בישיבה, הוא החליט להישאר בישיבה תקופה נוספת. אבל גם בתקופה זו, עדיין בערה בו האהבה הגדולה למשחק הכדור, ובשעות בין הסדרים הוא נהג לרוץ לחצר לשחק, ונחשב לשחקן הטוב מכולם..."

במקביל, הוא הצליח והצטיין מאוד בלימודיו, וראש הישיבה זצ"ל אהב אותו וקירב אותו מאוד. כאשר יענקל' נגר, ובפרט מעת שהוא חגג בר מצוה, הוא החליף לגמרי את משחקי הכדור בלימוד הגמרא, והפך למתמיד עצום, עד שבתוך זמן קצר הוא נהיה הכבוד הטוב בישיבה. וכך המשיך יענקל' להתעלות בהתמדת ולימוד התורה, והתרגל לשבת וללמוד במשך כל היום, עד השעות המאוחרות של הלילה."

"לימים, היה זה מראה משובב לב, לראות את אביו הקשיש של ר' יענקל' מגיע רבות להיכל הישיבה ויושב בספסל האחורי של בית המדרש, צופה בכנו ומקשיב לתלמודו."